

ἀπομένει εἰς ἕκ τῶν ἐκλεκτῶν ἐκείνων Ἑλλήνων λογίων, τῶν συντελεσάντων σπουδαιῶς εἰς τὴν πλήρη Ἀναγέννησιν τῆς Δύσεως καὶ εἰς τὴν διάσωσιν τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων. Βεβαίως δέ, ἂν δὲν ἀπέθνησκε τόσον προῶρος ὁ Μουσοῦρος, ἢ ἀρχαῖζουσα νεοελληνικὴ λογοτεχνία θὰ ἐπλουτίζετο καὶ μὲ ἄλλα ἀληθῆ ἀριστουργήματα τοῦ γραπτοῦ λόγου.

Δημήτριος Δούκας.—**Δημήτριος Σπαρτιάτης.**—**Ζαχαρίας Καλλιέργης.**—**Ἰωάννης Γρηγορόπουλος.**—**Χριστόφορος Κοντολέων.**—Μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων λογίων, οἱ ὅποιοι διὰ τῆς διδασκαλίας τῆς ἑλληνικῆς παιδείας εἰς τὴν Δύσιν συνετέλεσαν τὰ μέγιστα νὰ προαχθῆ καὶ νὰ ἐπικρατήσῃ τὸ πνεῦμα τῆς Ἀναγεννήσεως, ὄχι ἀναξίαν λόγου θέσιν κατέχει καὶ ὁ Κρῆς Δημήτριος Δούκας¹, τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα εἶναι κάπως συνδεδεμένον μὲ τὸ τοῦ Μ. Μουσούρου. Ἄγνωστον πότε ἐγεννήθη καὶ πότε ἀπέθανεν ὁ ἐκ Κρήτης οὗτος λόγιος. Πάντως ὅμως ὁ χρόνος τῆς γεννήσεώς του δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ τεθῆ πρὸ τῆς τρίτης τοῦλάχιστον δεκαετηρίδος τοῦ 15ου αἰῶνος². Συνεργάτης καὶ οὗτος τοῦ Ἄλδου Μανου-

1. Βοηθήματα διὰ τὴν βιογραφίαν τοῦ Δ. Δούκα: Οἱ πρόλογοι τοῦ ἰδίου εἰς τοὺς ἑπ' αὐτοῦ ἐκδοθέντας ἀρχαίους συγγραφεῖς.—Hodius: de Graecis illustribus etc. pp. 320-1.—E. Legrand: α', 1, I p. 194 note (2).

2. Ἡ πρώτη ὀσαφής περὶ αὐτοῦ πληροφορία εἶναι ἡ ὑπαρξίς τῆς ὑπογραφῆς του εἰς τὴν διαθήκην τοῦ Ἰωάν. Κωστομοίρη εἰς Κρήτην ὑπὸ χρονολογίαν 24 Νοεμβρίου 1500. (Ἴδς εἰς Κ. Σάθα: ζ' VI, σελ. 676-7).—Τὰ ὑπὸ τοῦ Ambr. Firmin-Didot εἰς τὸ ἔργον τοῦ Alde Manuce etc. pp. 43-4 note (h) καθ' ὑπόθεσιν μόνον καὶ ἄνευ ἀποδείξεως μὲ πραγματικά γεγονότα λεγόμενα καὶ ὑπὸ ἄλλων γινόμενα δεκτὰ, ὅτι δηλαδὴ ὁ Δημήτριος Δούκας εἶναι ὁ αὐτός μὲ τὸν ἐκ Κρήτης τυπογράφον Δημήτριον, ὁ ὅποιος κατὰ τὸ 1476 ἐτύπωσεν εἰς τὸ Μιλάνον τὸ πρῶτον ἑλληνικὸν βιβλίον, ἦτοι τὴν «Γραμματικὴν» τοῦ Κωνστ. Δασκάρως, δὲν φαίνονται πιθανὰ διὰ τοὺς ἐξῆς σοβαροῦς, τοῦλάχιστον κατὰ τὴν γνώμην μου, λόγους: α') διότι ἡ ὑπαρξίς τοῦ Δημ. Δούκα εἰς Κρήτην κατὰ τὸ 1500 καὶ ἡ κατὰ τὸ 1509 μόνον ἐμφάνισίς του εἰς Ἐνετίαν ὡς φιλολογικὸ ἐκδότου ἑλληνικῶν βιβλίων ἀποκλείουν νὰ δεχθῶμεν, ὅτι κατὰ τὸ 1476 ἦτο τυπογράφος εἰς τὸ Μιλάνον (καὶ μάλιστα τυπογράφος ἔχων πολλὴν πείραν τῆς τέχνης του, ὡς ἀναφέρεται εἰς τὸν ἑλληνικὸν πρόλογον τῆς «Γραμματικῆς» ὑπὸ τοῦ τυπώσαντος αὐτὴν Δημητρίου, ἦτοι ὄρμος πλέον τὴν ἡλικίαν) καὶ ὅτι μόνον κατὰ τὸ 1509, ἦτοι προδοθῆκώς σχεδὸν τὴν ἡλικίαν, ἐμφανίζεται ὡς λόγιος. β') διότι ὁ μὲν Δημήτριος ὁ ἐκ Κρήτης ὀμιλεῖ ὡς τεχνίτης τυπογράφος, γνωρίζων ἐκ μακρᾶς πείρας τὰ μυστικὰ καὶ τὰς δυσκολίας τῆς τέχνης του, οὐδόπως δὲ ὡς λόγιος, ἐνθ' ὁ